



Alle livsforsikringsselskaper  
og pensjonskasser

VÅR REFERANSE  
10/9619

DERES REFERANSE

DATO  
8. mars 2013

## Nytt dødelighetsgrunnlag i kollektiv pensjonsforsikring (K2013)

### 1 Innledning

Forsikringsvirksomhetsloven av 10. juni 2005 har som overordnet krav at det skal være tilstrekkelige forsikringstekniske avsetninger til enhver tid for å sikre foreliggende forsikringsforpliktelser og at det skal tas hensyn til manglende avsetninger ("underreservering") når dette er konstatert. Av hensyn til forsvarlig sikring av foreliggende forsikringsforpliktelser og for å sikre pensjonsinnretningenes (livsforsikringsselskaper og pensjonskasser) soliditet på sikt, er det behov for en vesentlig styrking av de forsikringstekniske avsetninger som følge av nedgangen i dødelighet.

På bakgrunn av nedgangen i dødeligheten, og dermed økt levealder, i den norske befolkningen de senere årene, anførte Finanstilsynet i brev av 28. september 2010 til Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO) – navneendring til "Finans Norge" fra siste årsskifte – at det var grunnlag for å gjennomgå på nytt dødelighetsforutsetningene i kollektiv pensjonsforsikring. FNO viste i sitt svarbrev av 12. oktober 2010 til at forsikringsbransjen ville følge opp saken. I desember 2011 mottok Finanstilsynet bransjens foreløpige rapport om nytt dødelighetsgrunnlag. FNOs endelige forslag til nytt dødelighetsgrunnlag ble mottatt 1. november 2012. FNO oversendte 7. januar 2013 forslag til nye sivilstandselementer (med antagelser om sannsynligheten for å være gift og forventet aldersforskjell mellom ektefellene).

FNOs forslag til nye dødelighetstariffer er basert på et såkalt dynamisk dødelighetsgrunnlag (til erstatning for dagens statiske dødelighetsgrunnlag). Forslaget inneholder anbefalinger om startdødeligheten i 2013 samt hvilke forutsetninger om videre dødelighetsutvikling som bør legges til grunn, der man tar utgangspunkt i Statistisk sentralbyrås (SSB) fremskrivninger for dødelighetsutviklingen. Dødelighetsgrunnlagets forutsetninger vil da i større grad enn dagens grunnlag, reflektere forventet fremtidig nedgang i dødeligheten.

Dynamisk dødelighetsgrunnlag betyr at det antas en forbedring i dødeligheten i alle kalenderår i prognoseperioden. Det innebærer at det anslås en fremtidig dødelighetsutvikling uten å ta hensyn til andre kjennetegn enn alder og kjønn. Dødelighetsnedgangen har vært større for forsikringsbestanden

enn befolkningen i relevante aldersgrupper, og det må legges til grunn en slik forskjell i dødelighetsnedgangen i årene fremover. FNOs undersøkelsesmetode tar i utgangspunktet ikke hensyn til at personer med høyere lønn og dermed høyere sikrede alderspensjonsytelser, forventningsmessig vil leve lenger enn personer med lav lønn (såkalte sosioøkonomiske forhold). Dette er særtrekk for en forsikret bestand, som det må tas hensyn til ved fastsettelse av nytt dødelighetsgrunnlag.

Finanstilsynet legger til grunn at det skal innføres et dynamisk dødelighetsgrunnlag for kollektive pensjonsforsikringer i livsforsikringsselskaper og pensjonskasser (privat sektor, fripoliser og kommunal sektor, herunder institusjoner med lignende pensjonsplaner) med virkning fra 2014, der dødeligheten antas å avta i alle alderstrinn.

## 2 Rettslig grunnlag

Pensjonsinnretningene skal ha en pristariff som inkluderer et dødelighetsgrunnlag. Pristariffen skal benyttes ved beregning av premiene og de forsikringstekniske avsetningene, jf. forsikringsvirksomhetsloven §§ 9-3, 9-5 og 9-16 første ledd. Det følger av § 9-3 at et forsikringsselskap skal benytte premier som står i rimelig forhold til den risiko som overtas, og som er betryggende ut fra selskapets økonomi. Premiene skal være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for oppfyllelse av de inngåtte forsikringsavtaler. Finanstilsynet kan forby bruk av premier som det finner er ubetryggende eller urimelige. Bestemmelsen gjelder for fremtidig premieinnbetaling.

Pristariffen inklusive dødelighetsgrunnlaget er etter lovens § 9-6 og livsforsikringsforskriften av 30. juni 2006 § 2-10 meldepliktig til Finanstilsynet senest samtidig med at den tas i bruk.

Fastsettelse av minstekrav til nytt dødelighetsgrunnlag må ses i sammenheng med gjennomføring av Finanstilsynets tilsyn med at pensjonsinnretningene er forsvarlig reservert i henhold til lovens § 9-16 første ledd, og kravet i livsforsikringsforskriften § 2-1 annet ledd om at pristariffen for personrisiko så vidt mulig skal bygge på senest oppdaterte risikostatistikk. Finanstilsynet kan videre pålegge pensjonsinnretningen å foreta analyser av de enkelte elementer i pristariffen mv. Pristariffens dødelighetsgrunnlag skal legges til grunn ved beregning av avsetningene.

Finanstilsynet legger til grunn at gjeldende forsikringstekniske beregningsgrunnlag (K2005) ikke inneholder dødelighetsforutsetninger som er tilstrekkelige til at pensjonsinnretningene oppfyller de minstekrav til avsetninger til premiereserve som følger av lovens § 9-16 for livsforsikring med avkastningsgaranti. Det vises til bestemmelsens første ledd første punktum, som lyder:

*Avsetninger til premiereserve for kontraktsfastsatte forpliktelser skal minst utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier (prospektiv beregningsmetode).*

Pensjonsinnretningene kan bruke overskudd på kollektivporteføljen til styrking av premiereserven for forsikringsforpliktelsene som følge av overgang til nytt dødelighetsgrunnlag. Dette krever samtykke fra Finanstilsynet. Dersom det er behov for at oppreserveringen må gjøres over flere år, kan Finanstilsynet gi pensjonsinnretningen en frist for oppreserveringen. Det skal utarbeides en plan for oppreserveringen som skal meddeles Finanstilsynet.

### 3 Metodikk og statistikk

Det forhold at befolkningen gjennomsnittlig lever lenger kan beskrives på to alternative måter. Enten ved at den gjennomsnittlige forventede levetid øker eller ved at forventet antall døde i en aldersgruppe reduseres årlig med en prosentsats. I premie- og reserveberegning i livsforsikring brukes ikke forventet gjestående levetid direkte. Det benyttes i stedet et beregningsgrunnlag basert på dødelighetsintensiteter i de enkelte aldersgrupper.

Forskjellen mellom et dynamisk og statisk dødelighetsgrunnlag er at i et statisk dødelighetsgrunnlag er dødeligheten i hver enkelt alder forutsatt å være konstant i hele forsikringstiden, mens det i et dynamisk dødelighetsgrunnlag er forutsatt at den endres over tid.

Dødelighetsvurderingene fra FNO er basert på livsforsikringsselskapenes felles dødelighetserfaringer for perioden 2005-2009 for kollektiv pensjonsforsikring og SSBs dødelighetsfremskrivninger for 2010-2100. Det antas at dødeligheten i kollektiv pensjonsforsikring vil utvikle seg tilnærmet i samme takt som SSBs dødelighetsfremskrivninger.

En dynamisk dødelighetsfunksjon bygger på en startdødelighet og en dødelighetsfremskrivning (funksjon som skal beskrive fremtidig dødelighetsendring pr. år). Det er tatt utgangspunkt i faktisk dødelighet for perioden 2005-2009 og deretter foretatt en fremskrivning til 2013. FNOs endelige forslag til nytt dødelighetsgrunnlag tar utgangspunkt i en startdødelighet og en antakelse om en aldersuavhengig, men kjønnsavhengig årlig reduksjon i dødeligheten for årene i fremskrivningsperioden.

### 4 Finanstilsynets krav til nytt dødelighetsgrunnlag

#### 4.1 Nytt dødelighetsgrunnlag

Det er naturlig nok usikkerhet knyttet til fastsettelse av et dødelighetsgrunnlag når man både skal gjøre antagelser om en fremtidig utvikling i dødeligheten samt hensynta effektene av at forsikringsbestanden i stor grad omfatter personer som har høyere lønn og høyere forventet levealder enn det som er vanlig i befolkningen ellers (sosioøkonomiske effekter). Finanstilsynet har ved fastsettelsen av *startdødeligheten* tatt utgangspunkt i faktisk dødelighet i forsikringsbestanden for perioden 2005-2009 og deretter gjort en fremskrivning basert på SSBs mellomalternativ til 2013. SSBs prognoser tar naturlig nok ikke hensyn til særtrekkene i forsikringsbestanden. Finanstilsynet har ved fastsettelsen av startdødeligheten lagt til 12 prosent margin, blant annet for å hensynta nevnte særtrekk ved forsikringsbestanden.

I Finanstilsynets krav til nytt dødelighetsgrunnlag legges det til grunn at forbedringen i dødelighet er alders- og kjønnsavhengig, dvs. at dødelighetsnedgangen ikke er konstant. Sammenhengen mellom dødelighet, alder og kjønn er estimert på grunnlag av SSBs mellomalternativ for befolkningsfremskrivning i den totale befolkningen. Finanstilsynet har ved fastsettelsen av dødelighetsnedgangen lagt til 10 prosent margin på SSBs mellomalternativ, blant annet for å ta hensyn til at dødelighetsnedgangen må forventes å bli høyere i forsikringsbestanden enn i befolkningen ellers.

Nytt dødelighetsgrunnlag gjelder alders- og etterlattepensjoner i kollektiv pensjonsforsikring. Det nye dødelighetsgrunnlaget bør gjelde tilsvarende for uførepensjon og premie- og innskuddsfritak knyttet til aktive medlemmer i pensjonsordningene.

Dødeligheten for både opplevelsesrisiko og dødsrisiko for medlemmer i forsikret bestand er gitt ved følgende formler:

$$\mu_{Kol}(x, t) = \mu_{Kol}(x, 2013) * \left(1 + \frac{w(x)}{100}\right)^{t-2013}$$

Her er  $\mu_{Kol}(x, 2013)$  dødeligheten for et medlem i alder  $x$  i 2013, mens  $\mu_{Kol}(x, t)$  er dødeligheten for et medlem i alder  $x$  i kalenderår  $t$  (for  $t$  minst lik 2013). Videre benevnes dødelighetsnedgangen med  $w(x)$ , der

$$\begin{aligned} w(x) &= \min(2,671548 - 0,172480 * x + 0,001485 * x^2, 0) && \text{for menn} \\ w(x) &= \min(1,287968 - 0,101090 * x + 0,000814 * x^2, 0) && \text{for kvinner} \end{aligned}$$

Dødeligheten for opplevelsesrisiko er gitt ved følgende formler:

$$\begin{aligned} 1000 * \mu_{Kol}(x, 2013) &= (0,189948 + 0,003564 * 10^{0,051*x}) && \text{for menn} \\ 1000 * \mu_{Kol}(x, 2013) &= (0,067109 + 0,002446 * 10^{0,051*x}) && \text{for kvinner} \end{aligned}$$

Dødeligheten for dødsrisiko er gitt ved følgende formler:

$$\begin{aligned} 1000 * \mu_{Kol}(x, 2013) &= (0,241752 + 0,004536 * 10^{0,051*x}) && \text{for menn} \\ 1000 * \mu_{Kol}(x, 2013) &= (0,085411 + 0,003114 * 10^{0,051*x}) && \text{for kvinner} \end{aligned}$$

Finanstilsynet understreker at dette er en minimumstariff og at pensjonsinnretningene selv må vurdere behovet for egne marginer utover minimumstariffen, basert på oppdatert risikostatistikk i egen forsikringsbestand.

#### 4.2 Avsetningsbehov mv.

Avsetningsbehovet i privat sektor (dvs. for premiebetalende pensjonsordninger og fripoliser) vil i stor grad være knyttet til alders- og kjønnsfordeling samt forsikringsdekninger. Det vil være høyere krav til oppreservering for ordninger med bare alderspensjonsdekning.

Oppreserveringsbehovet for offentlige pensjonsordninger (kommuner, fylkeskommuner mv.) vil for en stor del bli motregnet mot frigjort reserve som følge av reglene om levealdersjustering. Dette har sin årsak i at tilpasningene til pensjonsreformen innebærer at *allerede opptjente* rettigheter blir levealdersjustert, kombinert med en individuell garanti som avdemper effekten av levealdersjustering noe for de som er født i 1958 og tidligere. Finanstilsynet legger til grunn at oppreserveringsbehovet for offentlig ansatte er betydelig lavere enn det som gjelder i privat sektor.

Avsetningsbehovet vil være betydelig, og Finanstilsynet antar at det for de fleste pensjonsinnretninger vil være behov for opptrappingsplaner etter forsikringsvirksomhetsloven § 9-25. Slike opptrappingsplaner vil gjelde med start fra 2014. Opptrappingsplanene bør ikke ha lenger varighet enn fem år. Det vil samtidig stilles krav om at reservestyringen som et minimum skal skje lineært over perioden og for øvrig slik at alt overskudd på kollektivporteføljen må avsettes så lenge kontrakten er underreservert.


På bakgrunn av pensjonsinnretningens soliditet og vurderingene av utsiktene de kommende årene, bør minimum 20 prosent av oppreserveringsbehovet dekkes av pensjonsinnretningen. Størrelsen på pensjonsinnretningens bidrag vil fastsettes på bakgrunn av det samlede oppreserveringsbehovet til ny dødelighetstariff, uavhengig av størrelsen på kundeoverskuddet som er benyttet til oppreservering i

perioden før innføring av ny tariff. Pensjonsinnretningens bidrag tilføres kontrakten årlig med like andeler hvert år i opptrappingsperioden.

Banklovkommissjonen har i NOU 2013: 3 foreslått enkelte justeringer av rammeverket for oppreservering og bruk av opptrappingsplaner. Finanstilsynet har basert sine vurderinger på gjeldende regelverk.

Beregningen av flytteverdier for kontrakter under oppreservering etter innføring av nytt dødelighetsgrunnlag, vil bli nærmere vurdert. Finanstilsynet vil komme tilbake til dette på et senere tidspunkt.

Med hilsen

  
Morten Baltzersen  
finansstilsynsdirektør



Emil Steffensen  
direktør for finans- og forsikringstilsyn

Kopi: Finans Norge  
Pensjonskasseforeningen